

DROŠĀKA INTERNETA DIENA 2013

5.FEBRUĀRIS

CIENI SEVI UN CITUS INTERNETĀ!

STUNDU PLĀNS: TIESĪBAS, PIENĀKUMI UN ATBILDĪBA REĀLAJĀ DZĪVĒ UN INTERNETĀ

Skolēniem vecumā no 14 – 18 gadiem

Ievads

Skolēni vecumā no 14 – 18 gadiem jau prot izmantot internetu un ir apguvuši pamata zināšanas, kā sevi pasargāt interneta vidē. Svarīgi, ka līdz ar interneta iespēju apzināšanu, bērniem un jauniešiem tiek sniegtas arī zināšanas par savām tiesībām, pienākumiem un atbildību interneta vidē. Tāpat kā reālajā dzīvē, arī internetā skolēniem ir jāievēro uzvedības un drošības noteikumi, kā arī jāiemācās cienīt vienu otru (draugus, klasesbiedrus, pieaugušos utt.). Bērni un jaunieši bieži neapdomīgi izturas pret savu privāto informāciju un bezatbildīgi izmanto sociālos medijus. Skolēnam atbildīgi un ar izpratni jāizturas pret visu, ko viņš/ viņa publicē internetā un jāprot aizsargāt savas tiesības jebkurā situācijā.

Mācību stundu mērķis

- Šie mācību stundu plāni dos iespēju skolēniem padomāt par savām tiesībām, atbildību un pienākumiem reālajā dzīvē un darbojoties interneta vidē, kā arī to, kuras no tiesībām ir vissvarīgākās un nedrīkstētu ignorēt vai apšaubīt.
- Diemžēl internets ir vide, kuru nereti izmanto, lai pateiktu kaut ko aizvainojošu, ļaunu, nelaiptu citiem vai par citiem. Internets dod iespēju būt tiešākiem, proti, pateikt „vairāk” nekā to atļauts reālajā dzīvē, satiekoties „aci pret aci”.
- Lielākā daļa bērnu atzīst, ka internetā viņi bieži atļaujas to, ko viņi nedarītu reālajā dzīvē, un fakts, ka viņiem ir pieejamas nepieciešamās tehnoloģijas, lai uzņemtu fotogrāfijas un video, kurus uzreiz iespējams publicēt internetā, apliecina, ka tas ir vienkāršs process, kas nesagādā nekādas grūtības, un tāpēc bieži tiek aizmirsts par citu cilvēku tiesībām.

Mācību stundu plāns sastāv no 3 uzdevumiem. Katra uzdevuma izpildei nepieciešamas 40 minūtes. Skolotājs, izmantojot savu pieredzi un ņemot vērā klases skolēnu zināšanas, var brīvi izvēlēties pildāmo uzdevumu secību, kā arī to, vai izvēlēties un ar skolēniem klasē pildīt tikai 1 no piedāvātajiem uzdevumiem. Ņemot vērā skolēnu atšķirīgo zināšanu līmeni, uzdevumus var piemērot arī jaunākiem skolēniem.

Stundu plāns veidots, izmantojot „Insafe Back2School Campaign 2012” un „Hanbook for and by young people – online reputation, protecting privacy...read more” materiālus, atzīmējot Vispasaules Drošāka Interneta dienu 2013 Latvijā.

1. UZDEVUMS (~40 min.)

Nepieciešamie materiāli

Post-it (piezīmju) lapiņas.

Piecas A4 papīra lapas ar šādiem uzrakstītiem virsrakstiem:

1. **Zināšanas, izglītība;**
2. **Privātums, identitāte;**
3. **Aizsardzība, taisnīgums;**
4. **Veselība, labklājība;**
5. **Līdzdalība, atbildība.**

Praktiskais darbs – „Tiesību kartes” izveide un diskusija

- Lai rosinātu skolēnus uz praktisko darbu, vispirms lūdziet viņus padomāt un katram atbildēt uz jautājumu „Kādas ir tavas tiesības un ko tu ar to saproti?”. Palīdziet skolēniem ar piemēriem un kopā nosauciet vairākas svarīgas tiesības.
- Pēc tam ļaujiet viņiem izmantot post-it lapiņas, lai pierakstītu savas idejas.
- Aiciniet skolēnus post-it lapiņas ar idejām pielīmēt pie A4 lapas ar attiecīgo piederīgo nosaukumu (A4 lapas varat piestiprināt pie tāfeles ar magnētu palīdzību, lai visi skolēni var pieiet klāt un aplūkot izveidoto „tiesību karti”).

1. **Zināšanas, izglītība** (piem. man ir tiesības iet skolā un saņemt zināšanas, saņemt novērtējumu par savām zināšanām utt.)
2. **Privātums, identitāte** (piem. man ir tiesības savus datus nevienam neatklāt; savas bildes neļaut publicēt bez manas atļaujas utt.)
3. **Aizsardzība, taisnīgums** (piem. man ir tiesības tikt aizsargātam no noziedzniekiem un krāpniekiem; ziņot, ja man vai kādam citam dara pāri; manis rakstīts sacerējums tiek uzdots par cita sacerētu darbu utt.)
4. **Veselība, labklājība** (piem. man ir tiesības saņemt veselības aprūpi; tikt pasargātam no vardarbības, pazemojumiem utt.)
5. **Līdzdalība, atbildība** (piem. man ir tiesības izteikt savu viedokli un uzskatus; utt.)

Tabula – palīgs 1. uzdevumam:

- Lai izpildītu šo uzdevumu, izmantojiet **tabulu**, kurā uzskaitītas tiesības no Apvienoto Nāciju Konvencijas par bērnu tiesībām (UNCRC).
- Pārrunājiet ar skolēniem, kuras no tiesībām, pienākumiem, atbildībām, pēc viņu domām, ir vissvarīgākās, un kuras var attiecināt uz internetu.
- Papildus Jūs varat izdrukāt uz izmantot stundā vizuāli krāsaino un bērniem saistošo Eiropas Padomes izstrādāto **bukletu uz 6 lpp. latviešu valodā „Man ir tiesības”**. Buklets .pdf formātā pieejams šeit: http://www.coe.int/t/dg3/children/News/20th%20Anniversary%20UN%20CRC_files/BrochureCR_Let.pdf

ZINĀŠANAS, IZGLĪTĪBA	<ul style="list-style-type: none">• Tev ir tiesības uz kvalitatīvu izglītību, lai nodrošinātu personības, talantu un spēju attīstību.• Tev ir tiesības saņemt zināšanas, lai tu izaugtu par atbildīgu un tolerantu pieaugušo, kurš ievēro likumus un respektē citu tiesības.• Tev ir tiesības saņemt objektīvu un patiesu informāciju par ļoti plašu jautājumu loku.
PRIVĀTUMS, IDENTITĀTE	<ul style="list-style-type: none">• Tev ir tiesības uz savu vārdu, pilsonību un savas identitātes aizsardzību.• Ja tu pieder pie kādas etniskas, reliģiskas vai lingvistiskas minoritātes, tev nevar aizliegt ievērot savas kultūras tradīcijas, izvēlēties reliģiju vai izmantot valodu.• Tev ir tiesības uz privātuma aizsardzību. Nevienam nevar nelikumīgi iejaukties tavā vai tavas ģimenes privātajā dzīvē.• Tev ir tiesības aizsargāt savus, ģimenes locekļu privātos datus un tos neizpaust.• Tavu māju, tavu korespondenci, tavu godu, tavu reputāciju aizsargā likums.
AIZSARDZĪBA, TAISNĪGUMS	<ul style="list-style-type: none">• Tev ir tiesības būt aizsargātam no ekspluatācijas, fiziskās un psiholoģiskās vardarbības izpausmes formām.• Tevi nedrīkst diskriminēt attiecībā uz savu izcelsmi, uzskatiem, ticību vai dzimumu.• Tev ir tiesības uz juridisko palīdzību, taisnīgu attieksmi un novērtējumu.
VESELĪBA, LABKLĀJĪBA	<ul style="list-style-type: none">• Tev ir tiesības uz dzīvību un uz līdzsvarotu un veselīgu fizisko, garīgo, morālo un sociālo attīstību.• Tev ir tiesības uz pamatvajadzībām, piemēram: ēdienu, apģērbu, mājokli un veselības aprūpi.• Ja tu esi cietis no vardarbības, valstij tev jāsniedz atbalsts un jāpalīdz atgriezties normālā dzīves ritmā.
LĪDZDALĪBA, ATBILDĪBA	<ul style="list-style-type: none">• Tev ir tiesības izteikt savu viedokli un uzskatus par visu, kas uz tevi attiecas un pieaugušiem tevi jāuzklausā.• Tev jāiemācās ievērot un respektēt citu tiesības un brīvība, kā arī būt gatavam atbildīgi izturēties sabiedrībā, ievērojot izpratni, mieru, iecietību, līdztiesību un draudzību starp visiem cilvēkiem.• Taviem vecākiem ir kopīga atbildība par tavu audzināšanu un attīstību. Viņiem ir tiesības un pienākums tev sniegt padomus, likt ievērot tos.• Tev jāievēro citu cilvēku tiesības un brīvība, un tu nedrīksti apdraudēt sabiedrību vai sevi.

2. UZDEVUMS (~40 min.)

Debates „Tiesības un atbildība internetā”

- Sadaliet klasi 3 grupās (divas mazas un viena liela) un paskaidrojiet, ka viena no grupām pārstāvēs „tiesības” internetā, bet otra grupa „atbildību un pienākumus”.
- Grupas savā starpā debatēs, katra pārstāvot un argumentējot savu viedokli.
- Trešā grupa izlems, kura no abām grupām sniedz pārliecinošāku un argumentētu viedokli, kā arī nobalsos par uzvarētāju.
- Grupām būs nepieciešams sagatavošanās laiks, lai sagatavotos un varētu pamatot savu viedokli (atkarībā no bērnu vecuma un skolēnu spējām, viņiem varētu būt nepieciešams pieaugušo atbalsts un palīdzība).
- Sāciet debates, ļaujot pirmajai grupai sniegt pirmo apgalvojumu, bet otrai grupai atbildēt uz to.
- Savukārt trešajai grupai pēc katras īsās debates ir iespēja uzdot jautājumus un nobalsot.

Aicinām Jūs izmantot šos trīs piemērus, lai bērniem izskaidrotu, kā jānotiek debatēm:

Piemērs A:

1. grupa: „Internetā es varu un man ir tiesības meklēt un atlasīt informāciju manam referātam, zinātniski pētnieciskajam darbam u.tml.”

2. grupa: „Jāņem vērā, ka internets ir vieta, kurā ikviens var publicēt informāciju, un ne viss, kas tur atrodams, ir patiess. Informācija jāvērtē kritiski, jāpārbauda vairāki informācijas avoti, lai pārliecinātos par informācijas patiesumu. Ja izmantoju informāciju no interneta (pārkopēju, izmantoju attēlus, tabulas, statistikas datus utt.), man vienmēr jāliek atsauces uz avotu vai autoru, pretējā gadījumā es pārkāpju autora tiesības, jo tas nav manis radīts saturs.

3. grupa: Uzdod katrai grupai papildu jautājumus un nobalso par labu tai grupai, kuras paustais viedoklis visvairāk pārliecina un ir labāk argumentēts.

Piemērs B:

1. grupa: „Man ir tiesības publicēt savā profilā tādu bildi, kādu vien vēlos.”

2. grupa: „Jāņem vērā, ka katram portālam ir savi lietošanas noteikumi, arī attiecībā uz profila bildēm - tās nedrīkst būt pārāk atkailinātas, provocējošas, nepatiku izraisošas, kas var maldināt citus lietotājus par tavu vecumu, nodarbošanos. Tāpat nedrīkst savas bildes vietā publicēt citas personas bildi, tādējādi uzdoties par to, kas neesi – tā ir nelikumīga un sodāma rīcība, ja tiek izmantoti citas personas dati”.

3. grupa: Uzdod katrai grupai papildu jautājumus un nobalso par labu tai grupai, kuras paustais viedoklis visvairāk pārliecina un ir labāk argumentēts.

Piemērs C:

1. grupa: „Man ir tiesības savā profila galerijā izvietot jebkuru bildi vai video no sestdienas ballītes.”

2. grupa: „Tev ir tiesības to darīt pie nosacījuma, ja bildē nav fiksēts kāds pārkāpums: nepilngadīga persona smēķē, lieto alkoholu, atrodas izteiktā reibuma stāvoklī vai neatļautā vietā, ir fiksēta vardarbīga un/vai cietsirdīga rīcība u.tml. Jāsaprot, ka jebkurš interneta lietotājs var bildi nokopēt, pārpublicēt tālāk, ziņot par pārkāpumu tiesībsargājošajām iestādēm vai bērnu aizsardzības iestādēm. Modernās tehnoloģijas mūsdienās ļauj uzzināt ne tikai, kad bilde/ video uzņemts, bet arī kurā vietā un no kādas ierīces tas darīts. Turklāt iegūtie materiāli kalpos kā pierādījumi, ka noticis pārkāpums, un atbildēt par savu rīcību var nākties policijas iecirknī.

3. grupa: Uzdod katrai grupai papildu jautājumus un nobalso par labu tai grupai, kuras paustais viedoklis visvairāk pārliecina un ir labāk argumentēts.

Turpiniet debates, brīvi izvēloties nākamās tēmas...

Idejām:

1. „Internetā es varu izteikt savu viedokli anonīmi”. „Internetā Tu neesi anonīms. Jebkura persona, kuru aizskar/apvaino/pazemo internetā, var vērsties tiesā/ policijā ar iesniegumu”
2. „Ja mani internetā kāds aizvaino, es protu par sevi pastāvēt un atbildi parādā nepalikšu”. „Jā, bet ņem vērā, ka draudēšana vai solījumi nodarīt kādu kaitējumu internetā tiek uzskatīta par sodāmu rīcību ...”

3. Uzdevums (40 min.)

Praktiskais darbs „Cieni sevi un citus internetā!”

Padomā, kā rīkoties gadījumos, kad internetā tiek aizskarts tavš/ tava drauga vai klasesbiedra privātums. Kā tev vai viņiem būtu jārikojas? Mutiski vai rakstiski papildiniet tabulu ar piemēriem, kad personas tiesības uz privātumu tiek pārkāptas, un kā šai personai vajadzētu rīkoties:

Situācija	Risinājums
1. <i>Piemērs:</i> Meitene no manas skolas <i>Facebook</i> portālā mani atzīmēja bildē, lai gan man šī bilde nemaz nepatīk un nevēlos, ka tajā tiek norādīts mans vārds, uzvārds.	Es lūdzu meitenei noņemt atzīmi no fotogrāfijas. Ja tas nelīdz, tad ziņoju portāla administrācijai. <i>Facebook</i> drošības uzstādījumos uzlieku iespēju, ka mani var atzīmēt fotogrāfijās tikai, ja pats to esmu apstiprinājis.
2. <i>Piemērs:</i> Meitene savā <i>Twitter</i> profilā publicēja nepatiesu informāciju par mani, norādot manu vārdu, uzvārdu.	Es ziņoju portālam, aicinot dzēst aizvainojošo ierakstu, ņemot vērā, ka minēts mans vārds un uzvārds.
3. <i>Piemērs:</i> Kāds izmantoja manu vārdu, uzvārdu, bildi un izveidoja <i>Draugiem.lv</i> viltus profilu, uzdodoties par mani un rakstot rupjus komentārus un vēstules klasesbiedriem.	Ziņoju portāla administrācijai, kā arī rakstu iesniegumu Datu valsts inspekcijai par manu personas datu ļaunprātīgu izmantošanu.
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	

Atbildi uz aptaujas jautājumiem:

Pēc tam salīdziniet atbildes grupā/ klasē un kopīgi pārrunājiet neskaidros jautājumus, ja tādi radušies

1. Patiess (P) vai nepatiess (N)?

- Vārda brīvība nozīmē, ka varu aizvainot citus internetā.
- Tev pieder autortiesības uz jebkuru no fotogrāfijām, ko tu publicē savā profilā sociālajos tīklos.
- Nav iespējams pilnībā dzēst saturu no sociālā portāla, ja vien pats portāls izlemj, ka saturam beidzies datu glabāšanas termiņš.

2. Kas no zemāk uzskaitītā varētu palīdzēt pasargāt tavas tiesības internetā?

- Draudzējies tikai ar personām, kuras tu pazīsti.
- Regulāri pārbaudi sava profila drošības uzstādījumus, lai nodrošinātu, ka tev ir kontrole pār informāciju, kuru tu publicē.
- Izdzēs visus savus profilus sociālajos portālos.

3. Kas no zemāk uzskaitītā varētu papildus palīdzēt pasargāt tavus datus un informāciju?

- Datora ekrāna aizslēgšana (*screen lock*), izmantojot paroli.
- Regulāra programmatūras atjaunošana.
- Mobilā telefona SIM kartes PIN kods.
- Antivīrusa programmas lietošana un regulāra atjaunošana.

4. Patiess (P) vai nepatiess (N)?

Savu vārdu un uzvārdu ievadot kādā no meklēšanas programmām (Google, Bing utt.), tu vari viegli pārbaudīt, kādu informāciju par tevi jebkura persona var noskaidrot internetā un kādu iespaidu tu radi par sevi.

5. Kāds ir publicējis fotogrāfiju no ballītes, kurā esi redzams arī tu, guļot uz grīdas, rokā turot tukšu alus pudeli. Vairāk kā 50 lietotāju ir atstājuši savu komentāru. Kā tev būtu jārikojas?

- Nekā. Es zinu, ka es nelietuju alkoholu, jo fotogrāfiju ir izveidojuši mani draugi.
- Sazinies ar personu, kura izvietoja foto un lūdz viņam/viņai to izņemt.
- Sazinies ar portāla administrāciju un uzstāj, lai tiek izņemta bilde, jo tā noteikti pārkāpj portāla lietošanas noteikumus.
- Tev ir tikpat „pikants” foto saglabāts datorā, kurā redzams draugs, kurš publicēja aizskarošo bildi. Paziņo to saviem draugiem internetā, ka jebkurā brīdī bildi vari publicēt.

6. Laba parole palīdzēs rūpēties par tavu drošību un reputāciju internetā – kurš no apgalvojumiem vislabāk raksturo labu paroli:

- Īsa un viegli atcerēties.
- Gara, kas satur burtus, ciparus un simbolus (iespējams vajadzēs to kaut kur pierakstīt, jo tā ir diezgan sarežģīta).
- Tavs vārds no otras puses kopā ar tavu dzimšanas datumu.
- Vismaz no 8 simboliem, iekļaujot ciparus, burtus un simbolus, kurus varēsi atcerēties.

Atbildes uz 3. uzdevuma aptaujas jautājumiem:

Jautājums	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Pareizā atbilde	a) N b) N c) P	b)	a) un c)	P	b) un c)	d)

*Ja nepieciešama papildu informācija, lai skolēniem paskaidrotu pareizās atbildes, lūdzam izmantot *Net-Safe Latvia* Drošāka interneta centra rokasgrāmatu skolotājiem „Drošība internetā”:

<http://ej.uz/4juw>

NODERĪGI PADOMI:

Kā rīkoties, ja netiek ievērotas manas tiesības internetā un esmu nonācis nepatīkamā situācijā?

- **Runā** ar uzticamām personām: vecākiem, skolotājiem, draugiem, sociālajiem darbiniekiem.
- **Zvani** uz bezmaksas Bērnu Uzticības tālruņa numuru **116111** un tev dos padomu, kā rīkoties.
- **Dodies** uz policiju un iesniedz sūdzību vai lūdz aizsardzību.
- **Vērsies** pie portāla administrācijas („tautas policija”).
- **Ziņo** par pārkāpumu elektroniski mājas lapā www.drossinternets.lv